

»BONUM PROLIS« — BITNI DIO ŽENIDBE

Ivo Ivković i Pava Pavković došli su k župniku i kažu mu: »Oče, mi bismo se željeli vjenčati u crkvi, a civilno smo vjenčani ima već 15 godina.« Župnik ih je lijepo primio i stao obavljati »ispit zaručnika«. U ispiti- ma i poukama došao je i na pitanje porađanja djece i kaže im kako je to glavna svrha ženidbe porađati djecu; da ne smiju ništa učiniti čim bi porođaj djece zapriječili. Na to će zaručnik: »Oče, mi već imamo troje djece i ne mislimo ih imati više, jer smo siromašni«. — Taj je odgovor uzbunio župnika jer je posumnjao da li će vjenčanje biti uopće valjano ako oni ne misle imati djece. Čitao je naime i učio u samome Noldinu da je »bonum prolis« bonum essenziale. Dosljedno, vjenčanje ne valja ako netko isključi porođaj djece, kako su ovi zaručnici isključili. Noldin na- ime izričito piše: »Essentialia hoc modo sunt: b o n u m p r o l i s , q u a - t e n u s c o n s i s t i t i n o b l i g a t i o n e i t a u t e n d i m a t r i m o n i o , u t p r o l e s g e n e r a r i p o s s i t .«

Ako je bitno, misli župnik, tako se služiti brakom da se može poro- diti dijete, onda njegove stranke, jer ne misle poroditi dijete, nemaju bit- ni element braka; i brak je nevaljan. Kušao ih je nagovoriti da poprave tu nakanu, ali nije uspio. Onda im je rekao da se povrate do dva dana a on će dotle stvar bolje proučiti. Malo iza toga namjerio se na profesora crkvenoga prava i prikazao mu svoju sumnju i pastoralnu nepriliku. Pro- fesor ga je umirio, jer će vjenčanje ipak biti valjano budući da se ne od- riču prava (ius) na porođaj djece, nego su samo učinili odluku da će ra- diti protiv toga prava. Istinit događaj! A. danas ima takovih slučajeva više, pa će još koji župnik doći u nepriliku. Zato ćemo ovo pitanje pota- nje ispitati:

- I — Pojam i bit ženidbe.
- II — Bitna »dobra ženidbe«.
- III — Što auktori misle?
- IV — Da li »odluka« protivna »dobru ženidbe« poništava ženidbu?
- V — Praksa Crkve.
- VI — Ad casum.

R J E Š E N J E

Ad I — Valjda je najbolja definicija ženidbe pravника Coronata: »Contractus quo vir et mulier sibi mutuo tradunt et acceptant ius in corpus perpetuum et exclusivum, in ordine ad actus de se aptos ad genera- tionem.«¹Ta je definicija tako zgodna i jasna da ju je preuzeo i naš uva- ženi pravnik dr Rogić i preveo slobodno ovako: »Ženidba je zakoniti ugo- vor kojim muškarac sa ženskom međusobnim predavanjem i primanjem prava na tijelo obzirom na čine podesne za rađanje potomstva, uspostavl- ja pravno uređenu jedinstvenu i nerazriješivu životnu zajednicu.«²

1. CORONATA, *De Matrimonio*, Taurini 1947, br. 2.

2. ROGIĆ, *ženidbeno pravo kat. Crkve*, Đakovo 1965, str. 4.

Po kan. 1081 § 1: »Matrimonium facit partium consensus«. — Dosljedno tome, bitnost ženidbe u postanku (in fieri) bila bi u međusobnoj privoli zaručnika kojom se daje i prima vječno i isključivo pravo na tijelo u odnosu na porođaj potomstva; a bitnost ženidbe u opstanku (in factio esse) bila bi u jedinstvenoj životnoj zajednici muža i žene.³

Bitnost ženidbe jest prvotno i glavno u privoli zaručnika koja im daje pravo na bračne čine i na bračni život.

Neki stari kanonisti smatrali su bitnost ženidbe in copula carnali. Danas je to potpuno zabačeno. I s pravom. Zar žena i muž odmah poslije privole na oltaru nisu zakoniti muž i žena? Bilo bi naprosto i smiješno da to biva tek per copulam carnalem!

Ad II — Prvotna svojstva ženidbe i njezina bitna svojstva zovu se po sv. Augustinu blagodat ili dobra ženidbe (bona matrimonii). Tri su takve blagodati: potomstvo (bonum proliis), vjernost (bonum fidei) i nerazrešivost ženidbe (bonum sacramenti).

»Dobro potomstva« stoji u tome da je ženidba po naravi određena za porođaj djece; »dobro vjere ili vjernost« uključuje samo jednoga muža i jednu ženu, a isključuje poliandriju i poligamiju; »dobro sakramenta« daje ženidbi nerazrešivost i ustrajnost do smrti. Ženidba u postanku (in fieri) uključuje bitno ta sva tri dobra, a u opstanku (in factio ensse) bitna je samo nerazrešivost: tko bi naime sklopio ženidbu s nakanom da će se rastaviti pod starije dane ne bi učinio valjanu ženidbu. »Dobro potomstva« (bonum proliis) spada na bit ženidbe samo u postanku, kada se naime sklapa ženidbeni ugovor, jer se ženidbeni ugovor ne može sklopiti ako stranke međusobno ne prenesu onakvo pravo kakvo je po naravnome pravu određeno za rađanje i odgoj potomstva. U svome trajanju ženidba kao stanje ne traži da se supruzi tim pravom služe, i ona može postojati bez rađanja djece; ali ako se kod sklapanja ženidbenog ugovora pozitivnim činom volje isključi pravo na tijelo s obzirom na čine podesne za rađanje ili odgoj djece, onda takovo ograničenje prava poništava ženidbenu privolu, a po tom i sam ženidbeni ugovor. Toga, međutim, ne proizvodi nakana ili odluka jednoga ili obaju supruža da će izbjegavati rađanje djece ili da se pravom neće služiti ili, konačno, da će zlorabiti za grešne čine, samo — dakako — uz uvjet da kod sklapanja ženidbe imaju takovu privolu kojom zaista prenose bračno pravo doživotno i isključivo.⁴

Ovakvo izlaganje dr Rogića posve je logično i slijedi iz same definicije ženidbe u kojoj je bitnost da se primi i preda samo pravo (ius) na ženidbene čine, a ne traži se da se to pravo mora i izvršiti. Mi imamo vjenčanje na samrti gdje je posve sigurno da se stranke svojim bračnim pravom neće nikada poslužiti, a ipak se ženidba smatra valjanom. Kod redovnika prostih zavjeta postoji dominium radicale, iako se oni ne smiju bez dozvole s njim služiti. Tako ima čovjek i pravo vlasništva na svoju kuću i novac, i ne gubi to pravo taman kuću iznajmio za bludilište ili novac potrošio u pijanstvu. Isto je tako bitnost vjernosti sačuvana ako netko preuzme dužnost i pravo ženidbene vjernosti, pa taman kod sklapanja ženidbe jedna stranka imala nakanu da će podržavati grešne odnošaje

3. CORONATA, n. dj., br. 7.

4. ROGIC, n. dj., str. 13–14.

s trećom osobom. Coronata naime izričito piše: »Merum propositum adulterandi bene potest coëgssistere cum intentione suscipiendae obligationis servandae fidei; potest enim assumi obligatio servandae fidei conjugalis et simul foveri propositum eadem obligationem non implendi ob concupiscentiam aut malam voluntatem«. ⁵

Sve se to temelji na tom što pojam ženidbe traži samo pravo (ius) a ne usus iuris (uporabu pravu).

Kan. 1086 određuje: »Si alterutra vel utraque pars positivo voluntatis actu excludat matrimonium ipsum, aut omne ius ad conjugalem actum, invalide contrahit.« Jasnó je dakle da je ženidba nevaljana ako netko hotimično isključi svako pravo na bračni čin; inače je valjana iako nedozvoljena.

Ad III — Već smo gore vidjeli što o pitanju misli dr Rogić. Dr Jeličić pak piše: »Glede dobra potomstva oprečna je svaka nakana ili uvjet kojom se isključuje pravo s odnosnom dužnošću rađati i odgajati potomstvo, kao npr. kad bi netko sklapao ženidbu ne htijući se obavezati na rađanje i odgoj potomstva«. ⁶

Cappello kaže: »Što se tiče dobra potomstva, koje se odnosi na porađanje i odgajanje djece — njemu se protivi nakana (pa i unutarnja) ili uvjet protivan bitnosti ženidbe, ako se isključi sama moć ili pravo s odnosnom dužnošću porađanja i odgajanja potomstva, kao kad bi netko sklopio ženidbu ne imajući nakanu da se obaveže na porađanje i odgajanje djece; drukčije bi se imalo reći ako se ne bi isključila obligatio (obaveza) nego samo executio (izvršenje)«. ⁷

Coronata navodi auktore koji smatraju da ni sramotni uvjeti (conditiones turpes), koji doduše priječe porođaj djece, ali ne isključuju ius in corpus vel ius ad copulam ne bi bili contra substantiam matrimonii. ⁸

Jorio misli: »U ženidbenom ugovoru, kao i u svakom drugome, valja razlikovati dvije stvari: 1. nakanu da se primi i 2. nakanu da se izvrši primljena obaveza u ugovoru. Ovo dvoje može se lako rastaviti u onim stvarima koje se tiču bonum fidei et bonum prolis; to više što ova dva dobra ne pripadaju ekskluzivno na bitnost ženidbe nego na njezinu upotrebu«. ⁹

Napokon, u najnovije vrijeme profesor Rossino piše: »Prvotni cilj ženidbe nije efektivno nego afektivno potomstvo, to jest pravo na čine po sebi podesne za porađanje«. ¹⁰

Ad IV — Cappello je postavio pitanje: Da li je odluka ili zavjet vječne čistoće protiv bitnosti ženidbe? I odgovara: Prosta odluka održavanja vječne čistoće — pretpostavivši primopredaju prava na tijelo, ne poništava ženidbu, jer to nije protiv bitnosti.

Isto se ima reći i o savjetu čistoće zbog istoga razloga.

Isti Cappello piše: »Ako supruzi, jedan ili oba, sklope ženidbu da dađu ili prime pravo na tijelo za nedozvoljene čine ili da se ima jedno ili

5. CORONATA, n. dj., br. 464.

6. JELIČIĆ, Kanonsko ženidbeno pravo, Sarajevo 1942. str. 21.

7. CAPPELLO, De Matrimonio, Taurini 1938, br. 16.

8. CORONATA, n. dj., br. 515.

9. JORIO, Theologia Moralís, Neopoli 1954, vol. III, br. 922.

10. Perfice Munus, Padova 1965, Aug.—Sept., str. 453.

dvoje djece, ali pozitivno ne isključuje vječno i isključivo pravo na tijelo za čine po sebi podesne za rađanje djece, ženidba je valjana«. ¹¹

Jorio sa svoje strane piše: »Često puta neki uvjeti nisu nego samo odluke ne izvršavati obaveze, pa kolikogod su grešne, ipak ne čine ženidbu nevaljanom. Tako npr. volja izbjegavati potomstvo — pa taman bila dogovorena — ne poništava ženidbe, osim da se ovo postavi kao »conditio sine qua non« same ženidbene privole«. ¹²

Da je župnik rekao onim zaručnicima: da vam slučajno, ne dao Bog, ovo troje djece naglo umre, biste li vi opet htjeli imati djece? — Sigurno bi odgovorili da bi bili voljni i da bi imali djece, jer svaki čovjek i žena po naravnoj sili želi imati djece. A to znači, iako su odlučili više ne imati djece, nisu se odrekli ženidbenog prava da do potrebe opet porode djecu. A opet znači da je njihova ženidba prava i valjana ženidba.

Ad V — Ženidba Bl. Dj. Marije s Josipom. Neki kažu da je to bila ženidba samo putativna i »pro foro externo«. Ovo mišljenje, piše Cappello, općenito se zabacuje, jer je uistinu između Marije i Josipa bila prava i valjana ženidba. Pobožno se vjeruje da je Marija još prije vjenčanja imala propositum servandi perpetuam virginitatem et castitatem; pače da je učinila i zavjet, iako je taj pojam kod Židova bio nepoznat. Neki to tumače tako da bi Marija prije vjenčanja tražila od Josipa uvjet i ugovor o djevičanstvu. A većina auktora tumači to sa sv. Tomom: »Bl. Dj. Marija, prije nego je sklopila brak s Josipom, bila je s nebesa osigurana (divinitus certiorata) da i Josip ima odluku djevičanstva pa se sa vjenčanjem nije stavila u pogibelj«. ¹³ Mogla je dakle biti ženidba bez odluke da će imati djece.

Nadalje, piše Cappello: »Mnoge svete žene sklopile su ženidbu vezane zavjetom čistoće, kao npr. Pulherija, o kojoj se čita u lekciji Brevijara: »Salva quam Deo revertat virginitate, coniugem (Marcianum Augustum) sibi delegit.« Tako je učinila i sv. Kunegunda, pa Delfina . . .

I Crkva ih u tome hvali, pa dosljedno priznaje i valjanost njihove ženidbe i istinitost njihove čistoće. I ovo se može razumjeti bez ugovora, da je Pulherija spoznala svetost i čistoću Marcijanovu, pa se ni u ženidbi nije što bojala za svoje vječno djevičanstvo ¹⁴. Prosti zavjet čistoće po današnjem crkvenom pravu jest samo zabrana a ne zapreka (impedimentum impediens, sed non dirimens — kan. 1058 § 1).

Ad VI — Župnik je mogao biti miran za valjanost ženidbe. Što se tiče dosvoljenosti ženidbe, u svakome slučaju to će ispovjednik u ispovijedi urediti — da oni barem taj čas učine odluku »de non habendo ullo usu matrimonii« ako već neće da imaju rectum usum.

Neka ga ne smeta ni mišljenje Noldinovo. To je stari Noldin već prije Kodeksa napisao, oslanjajući se na staru teoriju da ženidba uključuje copulam.

11. CAPPELLO, n. dj., br. 653, 600.

12. JORIO, n. dj., vol. III, br. 122.

13. CAPPELLO, n. dj., br. 637.

14. CAPPELLO, n. dj., br. 636.

Danas kan. 1081 § 2 — za ženidbenu privolu, a koja zapravo bitno i čini ženidbu, traži samo: *Tradit et acceptat ius in corpus ad actus per se aptos ad prolis generationem*.

Kako je bitno »*ius in corpus*« a ne »*usus iuris*«, to se mišljenje Noldinovo mora napustiti. I manjak je što nastavljači Noldinovih izdanja nisu to ispravili i uredili prema novome Kodeksu od 1919. i prema novim uvažanim današnjim pravicima i moralistima.

Prof. Karlo Nola